

Overwegingen bij digitaal avondmaalvieren in tijden van corona

*Hans Schaeffer – hoogleraar praktische theologie Theologische Universiteit Kampen
jhfschaeffer@tukampen.nl*

Mag en kan je avondmaal digitaal vieren? Daarover is in diverse media ([Nederlands Dagblad](#), [Onderweg](#)) en door kerken ([PKN](#)), [opiniemakers](#) en deskundigen ([Steunpunt Liturgie](#) en [PThU](#)), als ook door pastores en deelnemers aan digitale avondmaalsvieringen al veel gedeeld, ook vanuit [andere delen](#) van de wereld. Sommigen zien in digitaal avondmaalvieren in coronatijden een kans, anderen zijn hier sterk op tegen. Graag geef ik in dit voortgaande gesprek ook mijn overwegingen. Ik zoek bewust naar nuance, en die vraagt om gesprek en overweging. Ik meen dat zwart-wit-standpunten pro of contra zelden recht doen aan de complexiteit en rijkdom van het avondmaal (digitaal of 'gewoon').

Avondmaal vieren is immers niet iets wat je zomaar even doet, het is geen gezellig onderonsje met bekenden. Dat voelt elke deelnemer ook aan. Juist nu, in tijden van onzekerheid en crisis zoeken we naar verbondenheid met elkaar op een dieper niveau dan alleen een uitwisseling op Facebook of WhatsApp. Maar avondmaal is evenmin alleen een hoog-gestileerd liturgisch ritueel. Er is een sterkte behoefte aan steun en verbondenheid waarbij brood en wijn de verbinding in Christus leggen. Dit doordenken en overwegen, hierover met elkaar nadenken is daarom waardevol.

In mijn bijdrage ga ik uit van het volgende scenario: in het gebruikelijke kerkgebouw wordt met een klein aantal deelnemers een kerkdienst gehouden, waarin ook avondmaal gevierd wordt. Via digitale media kunnen bezoekers inloggen op deze dienst, en zelf thuis of in andere setting de dienst meebeleven en het avondmaal meevieren. Ik neem in dit scenario ook aan dat daarbij brood en wijn gebruikt worden, en ik laat de vraag of kinderen ook mogen meevieren hier buiten beschouwing. Dat deze twee laatste punten onderwerp van gesprek zijn, is duidelijk. Maar het gesprek hierover moet op een ander moment gevoerd worden. In mijn overwegingen lopen de digitale kerkdienst en digitale avondmaalsviering soms een beetje door elkaar heen.

1 Verlangen!

Verlangen naar de viering van het avondmaal. De aandacht in de media voor onlinevieringen van het avondmaal, die dus ook in kleine kring plaatsvinden, laat zien: mensen verlangen naar het avondmaal. Je wilt niet alleen via een apparaat woorden horen, niet alleen je eigen stem horen meezingen, maar je wilt ook brood en wijn proeven. Zeker richting de Stille Week, met avondmaalsvieringen op Witte Donderdag, voel je dat gemis. De

promotiestudie van Jasper Bosman laat ook zien dat mensen rond het avondmaal verlangen naar gemeenschap. Deze krachtige aandacht voor het avondmaal is voor protestanten niet geheel vanzelfsprekend, maar daarom des te meer een hoopvol teken: een eredienst is inderdaad niet compleet zonder de viering van het avondmaal. Er ligt overigens nog een taak voor kerken om theologische overtuiging en praktijk dichter bij elkaar te brengen.

2 Verlangen?

Maar wat is dat verlangen eigenlijk? Bosmans studie laat zien dat er ongemerkt vaak een eenzijdig verlangen geuit wordt. Avondmaal lijkt voor veel deelnemers meer te gaan over onderlinge verbondenheid dan over de eenheid met Christus. Theologisch is juist die verbondenheid met Christus wezenlijk. Digitaal avondmaalvieren zal ook voor deze, op Christus-eenheid gerichte aspecten, nadrukkelijk oog moeten hebben. Thuisvieringen in digitale verbondenheid met een ambtsdrager die voorgaat kunnen hieraan zeker vormgeven. Bepaalde aspecten van avondmaal-vieren zoals het belijden van schuld en onmacht, van mee-lijden met het verdriet van anderen en het uithouden van gebrokenheid kunnen ook in digitale verbondenheid zeker belichaamd en beleefd worden. Heel concreet in tijden van corona: avondmaal en kerkdienst verbinden je met de Kerk (met een hoofdletter) – de gemeenschap van christenen wereldwijd van alle tijden en plaatsen. Ook in Afrika, New York, India of Bergamo. Er is rond het avondmaal de ruimte de concrete gebrokenheid in de kleine kring te benoemen: als ouders is het moeilijk thuis de sfeer altijd goed te houden, als kinderen is het moeilijk om je draai te vinden, enzovoort. Dat je zoveel mist aan contact. Dat je de ander of God zo makkelijk uit het oog verliest. Dat er zoveel lijden in de wereld is. *Kyrie eleison* is in onze tijd een heel verstaanbare tekst.

3 Verbondenheid

Echte verbondenheid. Het lastige aan een digitale viering in het algemeen, en een digitale avondmaalsviering in het bijzonder, is de vraag naar de authenticiteit. Veel deelnemers ervaren nu, juist in tijden van crisis en onzekerheid, een echte en grote verbondenheid via de digitale viering van de thuisgemeente of via de televisie. Tegelijk beseft vrijwel iedereen ook: maar tegelijk is het ook *niet* 'echt'. Juist niet, en er is het verlangen om later, als het weer kan, wel met elkaar te vieren. Het gevoel van verbondenheid en ondersteuning in de kring van Gods huisgezin is echt, maar tegelijk wordt de realiteit van het 'nog niet' ervaarbaar. God is hier 'reeds' aanwezig, verbondenheid met Hem en elkaar is 'reeds' aanwezig, maar tegelijk is die verbondenheid er 'nog niet'. Net zomin als Hij er overigens 'helemaal' is bij een reguliere kerkdienst. Altijd al verwijst de liturgie naar de eschatologische horizon van een eeuwigheid die onze tijd omvatten zal. Het verlangen naar de tijd dat God bij de mensen zal wonen (Openb. 21,3) laat zien dat Hij nu nog niet zó in volheid bij ons woont – zelfs niet in de mooiste kerkdiensten.

4 Spanning

Spanning. Soms lijkt het alsof wij, christenen, onze wekelijkse vieringen zo proberen vorm te geven dat de spanning tussen het 'reeds' en het 'nog niet' overstegen wordt. In hoog-liturgische kathedralen of grote worship-zalen, op de toonhoogte van klassiek of modern, in Anglicaanse, gereformeerde, pentecostale of evangelicale tradities – liturgie kan de indruk wekken dat hier en nu Gods aanwezigheid in alle volheid te ervaren en beleven is. Dat kan ook gelden voor een (misschien ook een tikkeltje recalcitrante) digitale viering: kijk ons eens vooruitstrevend, bijdetijds en praktisch zijn! Met iets triomfalistisch: het virus krijgt de

kerk(dienst) er niet zomaar onder! Bedenk dan: ook een digitale viering moet ruimte bieden aan de pijn van het 'nog niet', aan de bitterheid van de noodzaak zo beperkt te moeten vieren, aan de ruimte voor wie wel digitaal meeviert maar zich toch onverbonden met de ander of God voelt, aan wie niet kan of wil meevieren op deze manier.

5 Kans en uitdaging

Avondmaal in digitale vorm: kans en uitdaging. Het is enerzijds een *kans*. Waar mensen zich eenzaam, onverbonden, soms wat verloren en soms zelfs radeloos voelen, kan een kerkdienst – en ook het ritueel van brood en wijn – krachtige verbondenheid bewerken die uitstijgt boven alleen een goed gevoel. Tegelijk is het de *uitdaging* om bij een digitale viering reikwijdte en diepgang van het avondmaal recht te doen. Dat geldt voor avondmaalsvieringen in het algemeen al, maar voor digitale vieringen op een eigen manier. Thuis op de bank of de keukentafel is er van alles dat je kan afleiden. Sommigen vervangen brood en wijn door boterkoek en koffie – dat lijkt me typisch een vorm van onderschatting van het avondmaal en overschatting van de eigen inventiviteit. Wie avondmaal viert als teken van verbondenheid – met God, elkaar wereldwijd, en de kerk van alle tijden en plaatsen – gaat niet zelf even verzinnen dat je brood en wijn ook wel wat gezelliger kunt maken. Eerbied, zoeken naar verbondenheid met christenen overal en altijd, het uithouden van wat juist in een digitale viering ook zo enorm *afwezig* kan voelen: echte, fysieke aanwezigheid, gezondheid en noem maar op – wie (digitaal) avondmaal viert zal zich hiervan zo goed mogelijk bewust willen zijn.

6 Wijsheid

Wijsheid is nodig. Ik meen dat wie uitsluitend in termen van 'kans' of 'uitdaging of valkuil' denkt, onrecht doet aan digitale vieringen in deze tijd van corona. Daarom wens ik voorgangers, kerken, en avondmaalsvierders wijsheid en onderscheidingsvermogen toe. Christenen trainen zich er doorgaans in om niet alleen maar zomaar dingen te doen, maar te reflecteren, zich ruimte en tijd te gunnen om na te denken, om stil te staan bij andere dimensies dan wat voor ogen is. Dat betekent dat onthouding van brood en wijn, van het avondmaal, heel goed kan zijn, maar het vieren van het avondmaal eveneens. Laten we elkaar niet veroordelen op basis van deze keuzes, maar doorvragen: waarom? wat zoek je hierin? wat denk je dat God je zo wil geven? Laat al ons handelen – of we nu digitaal avondmaal vieren of niet – echt op God gericht zijn. Dan zullen we vanuit Hem ook op elkaar gericht blijven.